

زیارت حضرت ابالفضل،

علی اکبر و قاسم

محمود شریفی

مرگ از نظر اسلام و مکتب قرآن، پایان زندگی انسان‌ها نیست؛ بلکه دریچه‌ای به جهان دیگر است. روح انسان با مرگ، از بدن مادی جدا می‌گردد و به جهانی دیگر که بسیار گسترده‌تر و همه چیز آن برتر از این جهان است، هجرت می‌کند. انسان در آن جهان زنده و بینا و شنواست؛ به‌ویژه شهدا و صالحان، که قرآن کریم صریحاً درباره شهدا فرمود:

«کسانی را که در راه خدا کشته شدند، مرده مپندارید؛ بلکه زنده‌اند و نزد پروردگارشان روزی می‌خورند. از فضیلتی که خدا نصیبشان کرده خوشحالند و به آنها که هنوز به آنان نپیوسته‌اند، بشارت می‌دهند که بیمی برای آنان نیست و اندوهگین نباشند؛ آنان را مژده به نعمت و فضل خدا می‌دهند و خدا پاداش مؤمنان را تباه نمی‌سازد».^۱

از این رو می‌بینیم که همه مسلمانان، به قبور مؤمنان به‌ویژه به قبور اولیای الهی و پیامبر گرامی اسلام ﷺ و ائمه ائمه اطهار می‌گذارند. حتی برادران اهل سنت هم نسبت به قبر مطهر پیامبر گرامی و روضه منوره آن حضرت پس از گذشت قرن‌ها احترام خاصی قائلند و اگر کسی کوچک‌ترین بی‌احترامی را روا دارد، با او به شدت برخورد می‌کنند؛ زیرا پیامبر گرچه ظاهراً در میان ما نیست و روح بلندش به ملکوت اعلی پیوست و از جسم او جدا شد، ولی او زنده است و ناظر اعمال و کردار ماست؛ چنان‌که خود ایشان بنابر نقل برادران اهل سنت فرمود: «صَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُمَا كُنْتُمْ»؛ بر من درود فرستید، که درود شما در هر جا که باشید، به من می‌رسد.^۲

به همین دلیل است که مفسران معتقدند احترام به رسول خدا ﷺ، به دوران حیات او اختصاص ندارد و پس از مرگ نیز احترام او باید حفظ شود. حتی آیه‌ای که مسلمانان را به آهسته سخن گفتن در محضر پیامبر دعوت می‌کند نیز به قوت خود باقی است که می‌فرماید: ای مؤمنان! بلندتر از رسول خدا سخن نگوئید.^۳ لذا در حرم آن حضرت نباید داد و فریاد کرد و این آیه مبارکه بر بالای ضریح آن حضرت نوشته شده و قرن‌هاست که نصب‌العین زوَّار مسلمان قرار دارد.^۴

آری، نه تنها پیامبر و شهدا و اولیای خدا زنده‌اند، بلکه ارواح همه انسان‌ها پس از مرگ هم زنده‌اند و درک و شعور دارند؛ لذا در روایات تأکید شده است که به زیارت اهل قبور بروید تا آنان شاد شوند. امیر مؤمنان ﷺ فرمود: «مردگان خود را زیارت کنید؛ زیرا آنان با زیارت شما خوشحال می‌شوند» و فرمود: «نه تنها زیارت کنید، بلکه در کنار قبر پدر و مادر، حاجت خود را بخواهید و برای آنها هم دعا کنید».^۵

در حدیث دیگر اسحاق بن عمار روایت می‌کند: به امام هفتم علیه السلام عرض کردم: آیا مؤمن زائر خود را می‌شناسد؟ امام فرمود: «بله، بلکه همواره تا وقتی که مؤمن کنار قبر برادر خود باشد، با او مأنوس می‌شود و هنگامی که برخاست تا از کنار قبر او بازگردد، وحشت او را می‌گیرد».^۶

در روایت دیگر تأکید شده است اگر کسی نمی‌تواند به زیارت قبور معصومین علیهم السلام برود، به زیارت قبور مؤمنان برود.

امام کاظم علیه السلام فرمود: «من لم یستطع أن یزور قبورنا فلیزور قبور صلحا إخواننا»^۷ و امام صادق علیه السلام هم فرمود: «من لم یقدر علی زیارتنا فلیزور صالحی موالینا یکتب له ثواب زیارتنا»^۸ هر کسی توان زیارت ما را ندارد، پس به زیارت شایستگان از دوستان ما برود که خداوند ثواب زیارت ما را به او می‌دهد.

بنابراین مسلمانان همواره وظیفه خود می‌دانند که زیارت قبور پیامبران و معصومین علیهم السلام و فرزندان آنان و اولیای الهی و سایر مؤمنان را در برنامه عبادی خود قرار دهند تا در زندگی با روش و منش آنان آشنا شوند و درس انسان‌سازی و پیروی از آنان بگیرند. البته در روایات بسیاری که در مورد اجر و پاداش زیارت آنان آمده، به این نکته اشاره شده که زیارت آنان در صورتی مفید و انسان‌ساز است که عارفاً بحقه باشد؛ یعنی پیش از زیارت او و راه او را بشناسند و در زندگی خود پیاده کنند و عقل هم این را می‌پسندد. مرحوم محدث قمی در مورد زیارت آنان می‌فرماید:

علمای اعلام تصریح فرموده‌اند به استحباب زیارت قبور ایشان و بحمدالله تعالی در غالب بلاد شیعه، قبورشان موجود است.^۹

در این جا به امام زادگانی که بر زیارت آنان تأکید شده و زیارت‌نامه خاص نیز برای آنان وارد شده، به اختصار می‌پردازیم:

۱. زیارت عباس بن علی علیه السلام

آنچه که از سیره ائمه بزرگوار و علما و عاشقان اهل بیت علیهم السلام به دست ما رسیده، حاکی از آن است که همه آن بزرگواران پس از زیارت قبر مطهر سرور و سالار شهیدان در کربلا و یارانش، عاشقانه به حرم حضرت ابالفضل عباس علیه السلام برادر آن بزرگوار که جان خود را در

رکاب او فدا کرد می‌شتابند. بنابر نوشته نویسنده متعهد، مرحوم باقر شریف قرشی، امام صادق علیه السلام به زیارت کربلا سرزمین شهادت و فداکاری رفت و پس از زیارت امام حسین علیه السلام و اهل بیت و اصحاب برگزیده‌اش، با شوق به زیارت قبر عمویش عباس شتافت و بر سر مرقد آن بزرگوار ایستاد و زیارت‌نامه‌ای را که منزلت حضرت عباس علیه السلام را نشان می‌دهد خواند.^{۱۰}

حضرت ابالفصل کسی است که به تعبیر مرحوم قرشی، دل و اندیشه بزرگان را مسخر خود کرد و برای آزادگان در همه جا و هر زمان سرمشقی جاودانه گشت.^{۱۱} لذا امروز جایگاهی را یافته که هر کس در هر مقام و منزلتی به سرزمین کربلا وارد شود و به زیارت سرور آزادگان جهان موفق شود، بی‌اختیار و با عشقی سرشار به زیارت قبر مطهر و باصفای قمر بنی‌هاشم می‌رود و ضریح مطهر او را می‌بوسد و درس فداکاری و عزت می‌گیرد و شاید به سبب همین روی آوردن همه عاشقان امام حسین علیه السلام به قبر مطهر آن برادر بزرگوار باشد که در روایات ذکری از تشویق و بیان ثواب زیارت قبر مطهر قمر بنی‌هاشم به میان نیامده است؛ چون نیازی نبوده و کسی در عالم نیست که به زیارت حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام و اهل بیت او و یارانش برود، ولی با عشق و علاقه و بی‌اختیار به زیارت آن بزرگوار نشتابد و بدون زیارت او از کربلا خارج گردد؛ چون عظمت و بزرگی و شخصیت حضرت ابالفصل به قدری بالا و عالی است که همیشه در کنار حضرت ابی‌عبدالله علیه السلام می‌درخشد. افزون بر این، احادیثی

اسحاق بن عمار روایت می‌کند: به امام هفتم علیه السلام عرض کردم: آیا مؤمن زائر خود را می‌شناسد؟ امام فرمود: «بله، بلکه همواره تا وقتی که مؤمن کنار قبر برادر خود باشد، با او مانوس می‌شود و هنگامی که برخاست تا از کنار قبر او بازگردد، وحشت او را می‌گیرد».

امام صادق علیه السلام به زیارت کربلا سرزمین شهادت و فداکاری رفت و پس از زیارت امام حسین علیه السلام و اهل بیت و اصحاب برگزیده‌اش، با شوق به زیارت قبر عمویش عباس شتافت و بر سر مرقد آن بزرگوار ایستاد و زیارت‌نامه‌ای را که منزلت حضرت عباس علیه السلام را نشان می‌دهد خواند.

که درباره زیارت سرور و سالار شهیدان و پدر بزرگوارش و برادر باوفایش وارد شده که هر کس تو یا پدرت یا برادرت را زیارت کند، فلان قدر ثواب و پاداش دارد، نیز می‌تواند شامل حضرت ابالفصل علیه السلام شود.

در احادیث چنین آمده است:

۱. «قال الحسين صلوات الله عليه: يا ابتاه ما لمن زارنا؟ قال يا بُنَيَّ، من زارني حيًّا و ميتاً و من زار أباك حيًّا و ميتاً و من زار أخاك حيًّا و ميتاً و من زار حيًّا و ميتاً، كان حقيقاً عليّ أن أزوره يوم القيامة وأخلصه من ذنوبه و أدخله الجنة»؛^{۱۲} امام حسين علیه السلام که درود خدا بر او باد، به پیامبر عرض کرد: ای پدر! کسی که ما را زیارت کند، چه پاداشی دارد؟ فرمود: ای فرزندم! کسی که مرا هنگامی که زنده‌ام یا از دنیا رفتم زیارت کند، و کسی که پدرت را زیارت کند و کسی که تو را و برادرت را زیارت کند، چه در حال حیات باشد یا ممات، بر عهده من است که او را روز قیامت زیارت کنم و او را از گناهانش خلاص گردانم و او را وارد بهشت کنم.

۲. عن ابي جعفر علیه السلام قال ... انّ النبي صلی الله علیه و آله قال للحسين علیه السلام: «لا يزورني و يزور أباك و أخاك أنت إلا الصديقون من أمتي»؛^{۱۳} امام باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله به امام حسين علیه السلام فرمود: مرا و پدرت را و برادرت و تو را جز صدیقان از امت من زیارت نمی‌کند.

از این احادیث و احادیث دیگری که با تعبیری چنین آمده، به خوبی استفاده می‌شود که ثواب زیارت برادر سرور و سالار شهیدان همانند زیارت خود آن حضرت است و ثواب و پاداش زیارت او را دارد؛ زیرا حضرت ابالفصل برادر واقعی اوست و حق برادری را به طور کامل شناخت و ادا کرد.

در نقلی چنین آمده است: یکی از مؤمنان که هر روز حرم امام حسين علیه السلام را زیارت می‌کرد، اما حرم حضرت عباس علیه السلام را هفته‌ای یک بار زیارت می‌کرد، در خواب حضرت زهرا علیه السلام را می‌بیند؛ به آن حضرت سلام می‌دهد، اما آن بانوی گران قدر به او اعتنایی نمی‌کند. می‌گوید: پدر و مادرم به فدایت! چه کرده‌ام که از من اعراض می‌کنی؟! می‌فرماید: چون تو از زیارت فرزندم اعراض می‌کنی. می‌گوید: من فرزندت را هر روز زیارت می‌کنم. حضرت زهرا سلام الله علیها می‌فرماید: پسر من حسین را زیارت می‌کنی، اما پسر من عباس را کم زیارت می‌کنی.^{۱۴}

این احتمال وقتی استوار و قطعی می‌شود که انسان زیارت‌نامه مشهور آن بزرگوار را که امام صادق علیه السلام به خواندن آن فرمان داده، مرور کند؛ زیرا تعبیراتی که در آن زیارت‌نامه آمده، شبیه تعبیراتی است که در زیارت ائمه بزرگوار آمده است.

مروری بر زیارت‌نامه حضرت ابوالفضل علیه السلام

ابوحزمه ثمالی گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که اراده کردی قبر عباس بن علی علیه السلام را که در کنار فرات، محاذی حایر حسین است زیارت کنی، بایست و چنین بگو:

«سلام خدا و سلام فرشتگان مقرب و انبیای مرسل و بندگان صالح و همه شهیدان و صدیقان و... بر تو باد ای فرزند امیرمؤمنان، و من به تسلیم، تصدیق، وفاداری و فداکاریت در راه جانشین پیامبر مرسل، سبط برگزیده راهنمای عالم، وصی ابلاغ کننده و مظلوم ستمدیده شهادت می‌دهم... پس خداوند از سوی پیامبرش و امیر مؤمنان و حسن و حسین علیهما السلام که درود خدا بر آنان باد، بر آنچه پایداری، خویشتنداری و یاری کردی، به تو بهترین پاداش را بدهد که بهشت بهترین فرجام است... خداوند قاتل تو و کسی که حق تو را نشاخت و به تویی حرمتی کرد و کسی را که بین تو و آب فرات حایل شد، لعنت کند. من شهادت می‌دهم که تو مظلومانه شهید شدی و خداوند به وعده‌ای که به شما داده است، وفا خواهد کرد... ای فرزند امیرمؤمنان! من به سوی شما آمدم، در حالی که قلبم تسلیم شما و پیرو شما هستم و یاری من

◆
شهادت امام صادق علیه السلام بر
تسلیم و تصدیق و فداکاری
حضرت در مقابل برادر
بزرگوارش و شهادت او بر
این‌که بنده شایسته و صالح
خواست و در همه عمر مطیع
بی‌چون و چرای خدا و رسول
خدا و امیرمؤمنان و حسن و
حسین علیهما السلام است، در مورد
چه کسی غیر از معصومان به
جز ابوالفضل می‌توان گفت و
شهادت داد.

آماده و ذخیره برای شماست تا این که خداوند حکم کند؛ در حالی که او بهترین حاکمان است. من با شما هستم، نه با دشمنان شما، و من به شما و پدران شما ایمان دارم و به مخالفان شما و قاتلان شما کفر می‌ورزم. خداوند بکشد کسانی را که با دست و زبان شما را کشتند». سپس افزود که پس از این سلام‌ها و دعا و نفرین‌ها وارد روضه مطهر می‌شوی و چنین می‌گویی:

«سلام بر تو ای بنده صالح خدا؛ ای کسی که مطیع خدا و رسول خدا و امیرمؤمنان و حسن و حسین که درود خدا بر آنان باد بودی؛ سلام و رحمت و برکات خدا و رضوان و غفران الهی بر روح و بدن تو باد».

آری شهادت امام صادق علیه السلام بر تسلیم و تصدیق و فداکاری حضرت در مقابل برادر بزرگوارش و شهادت او بر این که بنده شایسته و صالح خداست و در همه عمر مطیع بی‌چون و چرای خدا و رسول خدا و امیرمؤمنان و حسن و حسین علیهم السلام است، در مورد چه کسی غیر از معصومان به جز ابالفضل می‌توان گفت و شهادت داد و آیا این تعبیرات را در مورد غیر امام معصوم و کسی که پس از امام، بالاترین مقام را دارد، می‌شود به کار برد؟! هرگز.

۲. زیارت حضرت علی اکبر علیه السلام

حضرت علی اکبر علیه السلام فرزند بزرگوار امام حسین علیه السلام در روز یازدهم شعبان سال ۳۳ هجری در مدینه منوره به دنیا آمد و مادرش لیلا دختر ابی‌مرّه بود که از خاندان‌های ریشه‌دار، بزرگ و باشرف عرب به شمار می‌رفت. او که بزرگ‌ترین فرزند سرور و سالار شهیدان بود، به نام «علی اکبر» مشهور شد و حضرت امام سجاد علیه السلام که پس از ایشان متولد شد، «علی الاوسط» و برادر کوچکش «علی اصغر» نام گرفتند. مرحوم سید محسن امین می‌نویسد:

اول کسی که از خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله آماده نبرد شد، علی اکبر، فرزند امام بود. او زیباترین مردم زمان خود بود که از عمر شریف او نوزده یا هجده یا بیست و پنج سال می‌گذشت. ایشان نخستین شهید آل ابوطالب در روز عاشورا بود که به خدمت پدر آمد و اذن میدان خواست و امام علیه السلام هم اجازه داد و چون رهسپار میدان شد، امام با ناامیدی به او نگریست و اشک از دیدگان مبارکش جاری شد.^{۱۵}

خوارزمی می گوید: «چون امام علیه السلام او را دید (که رهسپار میدان است)، صورت به سوی آسمان بالا برد و فرمود: بارالها! بر این قوم گواه باش که به جانب ایشان نوجوانی رهسپار است که در صورت و سیرت و گفتار، شبیه ترین مردم به پیامبر است و ما هر گاه مشتاق دیدار پیامبرت بودیم، به چهره او می نگریم».^{۱۶}

آری، او به تعبیر پدر بزرگوارش امام حسین علیه السلام میوه دل او و نور دیده او بود که در روز عاشورا پیش از همه جوانان بنی هاشم و با اجازه پدر به سوی میدان رفت و پس از جنگ نمایانی که کرد و عده زیادی از دشمنان را به درک واصل کرد، به درجه رفیع شهادت رسید. پس از واقعه کربلا، ایشان در پایین پای مبارک پدر بزرگوار دفن گردید که به همین سبب ضریح مطهر امام حسین علیه السلام شش گوشه شد و امروزه مدفن و مزار سرور و سالار شهیدان و جوان رشیدش علی اکبر و دیگر شهدای کربلا، قبله گاه عاشقان معنویت و آزادگی است و زیارت او الهام بخش رشادت و فداکاری در راه مکتب قرآن است؛ لذا جا دارد که همه محبان اهل بیت که به زیارت امام بزرگوار می روند، با کمال ادب و احترام، پس از زیارت امام حسین علیه السلام همان گونه که

در حدیثی از امام صادق علیه السلام به ابو حمزه ثمالی که از اصحاب بزرگوار و راویان مشهور از آنان است چنین فرمود: پس از زیارت امام حسین علیه السلام به سوی قبر علی اکبر که پایین پای حسین بن علی علیه السلام است.

ائمه بزرگوار تأکید کرده اند، قبر فرزند امام حسین علیه السلام را هم زیارت کنند و با خواندن زیارت نامه های مخصوص آن حضرت، با شخصیت والای آن بزرگوار آشناتر شوند و او را الگوی خود قرار دهند. در کتاب های زیارتی و حدیثی، زیارت های گوناگونی نقل شده که در این جا به نمونه هایی از آنها اشاره می کنیم:

۱. امام صادق علیه السلام به ابو حمزه ثمالی که از اصحاب بزرگوار و راویان مشهور است چنین فرمود: پس از زیارت امام حسین علیه السلام به سوی قبر علی اکبر که پایین پای حسین بن علی علیه السلام است برو و هنگامی که مقابل او ایستادی چنین بگو:

«سلام و رحمت و برکات خداوند بر تو باد ای پسر پیامبر؛ ای پسر جانشین رسول خدا، و پسر دختر رسول خدا؛ رحمت و برکات مضاعف او بر تو باد؛ هرگاه که خورشید طلوع و غروب می کند، سلام بر تو و روح و جسم تو باد؛ پدر و مادرم به فدایت ای شهید و ای کشته شده بی گناه؛ پدرم و مادرم فدای تو باد ای شهیدی که پیش روی پدرت به میدان رفتی؛ او به خاطر خدا از تو گذشت و بر تو گریست و دلش برای تو سوخت و خون تو را با کف دست خود به آسمان پرتاب کرد که حتی قطره ای هم از آن برنگشت و هرگز سوز دل پدر بزرگوارت در داغ تو آرام نگرفت. جای شما دو تن (یعنی پدر و پسر) نزد خدا با پدران شهید شماس و با مادرانتان در بهشت برین از نعمت ها برخوردار خواهید بود...»^{۱۷}

۲. در زیارت ناحیه مقدسه چنین آمده است: هنگامی که خواستی شهدا - که رضوان الهی بر آنان باد - زیارت کنی، پایین پای اباعبدالله الحسین علیه السلام که قبر علی بن الحسین - که درود خدا بر آنان باد - قرار دارد برو و رو به قبله بایست و اشاره به علی اکبر کن و چنین بگو:

«سلام بر تو ای اولین کشته از نسل بهترین فرزند ابراهیم خلیل؛ سلام و درود خدا بر تو و بر پدر بزرگوارت باد؛ همان پدری که در مورد تو فرمود: خدا بکشد گروهی را که تو را کشتند؛ ای فرزندم! چه چیزی آن دشمنان را وادار کرد که بر خداوند رحمان و هتک حرمت رسول خدا جرئت پیدا کنند؟! خاک بر سر دنیا بعد از تو باد ... شهادت می دهم که تو فرزند رسول خدا و فرزند حجت و امین خدا هستی ... و من از خدا می خواهم که در جهان همیشگی و جاودان با تو باشم و از دشمنان تو برائت می جویم. سلام و رحمت خدا و برکات خدا بر تو باد.»^{۱۸}

۳. شیخ مفید رحمته الله می فرماید: پس از زیارت امام حسین علیه السلام به طرف ضریح حضرت علی اکبر علیه السلام برو و بایست و چنین بگو:

سلام بر تو ای راست گوی پاک و پاکیزه و ای دوست و مقرب درگاه الهی و ای فرزند گل

خوش بوی رسول خدا حضرت زهرا؛ سلام و رحمت و برکات خداوند بر تو باد؛ بدان جهت که تو شهیدی بودی که در راه خدا شهید شدی؛ مقام و منزلت و عاقبت تو چه قدر بالا و باشرافت و باکرامت است؛ شهادت می‌دهم که خدا از تلاشی که تو کردی، قدردانی کرد و پاداش تو را زیاد نمود؛ چنان که از قبل هم بر تو ممت نهاد و تو را از خاندانی قرار داد که خداوند از آنان پلیدی را دور کرد و آنان را پاک و پاکیزه کرد؛ درود خدا و رحمت و برکات و رضوان خدا بر تو باد...»^{۱۹}.

در زیارت ناحیه مقدسه چنین آمده است: هنگامی که خواستی شهدا - که رضوان الهی بر آنان باد - زیارت کنی، پایین پای حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام که قبر حضرت علی بن الحسین - که درود خدا بر آنان باد - قرار دارد برو و رو به قبله بایست و اشاره به قبر علی اکبر کن.

در این که چند تن از فرزندان امام حسن مجتبی علیه السلام در کربلا بودند و شهید شدند، بین مورخین اختلاف است که بعضی از آنها را سه و بعضی چهار تن و بعضی هفت فرزند برای آن امام بزرگوار نام برده‌اند که همه آنان یا شهید شدند یا اسیر گردیدند.

۳. زیارت حضرت قاسم علیه السلام

در این که چند تن از فرزندان امام حسن مجتبی علیه السلام در کربلا بودند و شهید شدند، بین مورخین اختلاف است که بعضی از آنها را سه و بعضی چهار تن و بعضی هفت فرزند برای آن امام بزرگوار نام برده‌اند که همه آنان یا شهید شدند یا اسیر گردیدند.^{۲۰} مرحوم شیخ مفید و مرحوم شیخ عباس قمی نام سه نفر از آنان را آورده به شهادت آنان در کربلا تصریح کرده‌اند. قدر مسلم این است که یکی از فرزندان بزرگوار آن حضرت که در کربلا بوده و به شهادت رسیده قاسم بن الحسن علیه السلام است که بیشتر مقتل نویسان شرح حال او و کیفیت شهادتش را بیان کرده‌اند.

حضرت قاسم بن حسن در کربلا، نوجوانی بود که هنوز به بلوغ نرسیده بود.^{۲۱} شب عاشورا، هنگامی که امام حسین علیه السلام به اصحاب خود فرمود: فردا همه شما کشته خواهید شد، قاسم نزد عمویش آمد و عرض کرد: عموجان!

من هم فردا کشته می‌شوم؟ امام او را به سینه‌اش چسباند و فرمود: مرگ در نظر تو چگونه است؟ حضرت قاسم عرض کرد: از عسل شیرین تر است. امام به او فرمود: تو بعد از آزمایشی عظیم کشته می‌شوی و عبدالله شیر خوار هم شهید می‌شود.^{۲۲}

حضرت قاسم در روز عاشورا پس از شهادت جمعی از جوانان بنی‌هاشم به خدمت امام حسین علیه السلام رسید و اجازه رفتن به میدان خواست، ولی امام اجازه ندادند. قاسم به گریه و التماس افتاد و بر دست و پای امام بوسه‌ها زد تا رضایت ایشان را جلب کرد و با اجازه امام وارد میدان شد و تعدادی از دشمنان را به درک واصل کرد و سپس خود به شهادت رسید. امام حسین بر بالین او حاضر شد و بدن خونین او را برداشت و در میان شهدای اهل بیت قرار داد و خطاب به آنها فرمود: ای عموزادگانم! صبر کنید؛ ای خاندانم! صبر کنید که پس از این هرگز خوار نخواهید شد.^{۲۳}

آری، قاسم، این تربیت شده دامان پرمهر و محبت امام حسین علیه السلام به درجه رفیع شهادت رسید و شهادتش درسی برای همه جوانان آزاده و حق طلب قرار گرفت. او در سنین نوجوانی، به بصیرتی تام و آگاهی رسید و جان خود را در دفاع از دین و یاری امام خویش در طبق اخلاص نهاد و به سعادت ابدی و مقامی رسید که در زیارت ناحیه مقدسه امام زمان علیه السلام او را چنین مورد خطاب قرار داده و می‌فرماید:

«سلام بر قاسم بن حسن، همان کسی است که وقتی فرق سرش شکافته شد، عمویش او را چنین خطاب کرد: دور باد مردمی که تو را کشتند و خون خواه از ایشان در

در زیارت ناحیه مقدسه امام زمان علیه السلام او را چنین مورد خطاب قرار داده و می‌فرماید:

«سلام بر قاسم بن حسن، همان کسی است که وقتی فرق سرش شکافته شد، عمویش او را چنین خطاب کرد: دور باد مردمی که تو را کشتند و خون خواه از ایشان در قیامت، رسول خدا صلی الله علیه و آله خواهد بود...».

قیامت، رسول خدا صلی الله علیه و آله خواهد بود...»^{۲۴}

زائران عتبات عالیات همواره پس زیارت سرور و سالار شهیدان، به زیارت شهدای کربلا از جمله حضرت قاسم که در کنار قبر مطهر او آرمیده‌اند می‌روند و به پیروی از مولای خود حضرت مهدی علیه السلام قبور شهدا را زیارت می‌کنند و درس فداکاری و ایثار از آنان می‌آموزند. رزقنا الله زیارتهم ان شاء الله.

پی‌نوشت‌ها:

۱. آل عمران، آیه ۱۶۹ - ۱۷۱.
۲. مجموعه مقالات هم‌اندیشی زیارت، ج ۱ ص ۵۳، به نقل از: منصور علی ناصف، التاج الجامع الاصول فی احادیث الرسول، ج ۲، ص ۱۸۹.
۳. حجرات، آیه ۲؛ کلینی، کافی، ج ۳، ص ۲۳۰، ح ۱۰.
۴. مجموعه مقالات هم‌اندیشی زیارت، ص ۵۰۴.
۵. کافی، ج ۳، ص ۲۳۰، ح ۱۰.
۶. همان، ص ۲۸۸، ح ۴.
۷. مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۳۱۱، ح ۶۵.
۸. همان، ص ۳۵۴، ح ۲۹.
۹. مفاتیح‌الجنان، ص ۵۶۲.
۱۰. باقر شریف قرشی، زندگانی حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام، ص ۴۵.
۱۱. همان، ص ۴۲.
۱۲. بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۴۱، ح ۸۲۹.
۱۳. موسوعة زیارة المعصومین علیهم السلام، به کوشش مؤسسه پیام امام هادی علیه السلام، ج ۳، ص ۸۹، ح ۸۳۰.
۱۴. مدرک ندارد.
۱۵. سید محسن امین، اعیان‌الشیعه، ج ۱، ص ۶۰۷.
۱۶. مقتل‌الحسین علیه السلام، ج ۲، ص ۳۰.
۱۷. ابن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ص ۳۳۹، بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۸۵، ذیل ح ۳۰.
۱۸. بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۲۶۹.
۱۹. همان، ص ۳۳۷.
۲۰. محمدی اشتهاردی، سوگنامه آل محمد علیهم السلام، ص ۲۸۲.
۲۱. بنابر قول مشهور او سیزده ساله بود.
۲۲. سوگنامه آل محمد علیهم السلام، ص ۲۸۳، به نقل از: محمدباقر ملبوبی، الوقایع والحوادث، ج ۳، ص ۶۲.
۲۳. فرهنگ جامع سخنان امام حسین علیه السلام، به کوشش پژوهشکده باقرالعلوم، ترجمه علی مؤیدی، ص ۵۲۳، ح ۴۲۲.
۲۴. بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۲۷۰.